

Zenei képességmérés általános iskolás tanulók körében

Szalai Tamás
Debreceni Egyetem

Bevezetés

A zenei képességmérés nemzetközi színterén az első kutatások már a 19. században lezajlottak, Magyarországon azonban csak a 20. századtól kezdve foglalkoztak ezen terület vizsgálatával. Az 1960-as évektől a képességméréssel kapcsolatos kutatások ismét előtérbe kerültek, hiszen a Kodály koncepció zenei nevelésének pozitív eredményeit leginkább az úgynevezett transzferhatás vizsgálatok tárták fel a zenetudomány számára. Vizsgálatunk elgondolását azon írások ihlették, amelyek a Kodály koncepció hazai implementációjának bírálatával kapcsolatosan jelentek meg az elmúlt évtizedekben. Az ének-zene oktatásban kialakult állapot előremozdításának érdekében tudományos aspektusból megközelítve ideális lehetőséget kínálnak a komparatív vizsgálatok. Ezen vizsgálatok eredményei rávilágíthatnak az egyes koncepciók közti különbségekre, beleértve annak esetlegesen előforduló hibáit, hiányosságait és erőnyeit, ezáltal lehetőséget kínálva az egyes módszertani elemek átvételére, illetve kísérleti alkalmazására. A hazai szakirodalomban eddig még nem született olyan kutatás, amelyben az Orff koncepció és a magyarországi köznevelésben alkalmazott Kodály koncepció elveire épülő ének-zene órai ötvözésére sor került volna, így dolgozatunk ezt a hivatott hiányt pótolni a zenepedagógia tudományos színterén.

Elméleti keret

A zenei képesség olyan kognitív folyamatok összességét jelenti: az akusztikus stimulusok értelmezésén át vezet az út a zenei szekvenciák agyi processziójáig (ebben az esetben a szekvenciát nem zenei szakkifejezésként értjük). Gembris (2002) a zenei tevékenységek komplexitását emeli ki, amely modell folyamatai között szerepelnek az énekes, illetve hangszeres képességek, valamint az egyén zenéhez fűződő emocionális viszonyán túl a preferenciákat, az attitűdöt és a motivációt is fontos tényezőként jelöli meg. Asztalos és Csapó (2015) szerint a zene aktív műveléséhez számos kognitív folyamatra szükség van, mint amilyen a percepció, a tanulás, az emlékezés, a gyors és pontos információfeldolgozás, kiváltképp auditív szempontból. Tágabb értelemben a zenei képességek közé sorolható minden olyan speciális képesség, mely a zene befogadásához és interpretációjához, valamint aktív műveléséhez szükséges. Szűkebb értelemben csupán azok a képességek foghatók fel zenei képességként, melyek közvetlenül a zenei tartalmakhoz köthetők, például a ritmus vagy a dallam felismerésének a képessége. Összefoglalóan zenei percepció képességeknél nevezzük a zenei anyagokkal kapcsolatos kognitív folyamatokat, melynek alapját leginkább a zenei percepció és a zenei memória képezi (Asztalos, Csapó, 2015).

A kutatás céljai és módszerei

A kutatási kérdéseink a következők: Az Orff koncepció módszertani elemeinek az ének-zene órai tananyagba történő integrálása milyen hatást gyakorol a gyermekek zenei képességeire? A zenei képességek mely területén fejti ki hatásait? A kutatás klasszikus pedagógiai kísérletként valósult meg, amelynek keretét az általános iskolai ének-zene órák adták. A felmérés ideje alatt a kísérleti csoport alanyai a tanórák alkalmával kiegészítő tananyagban részesültek, amely az Orff koncepció módszertanát képező gyakorlatokat és zenés játékokat foglalta magában. A kontroll csoport ének-zene óráin a

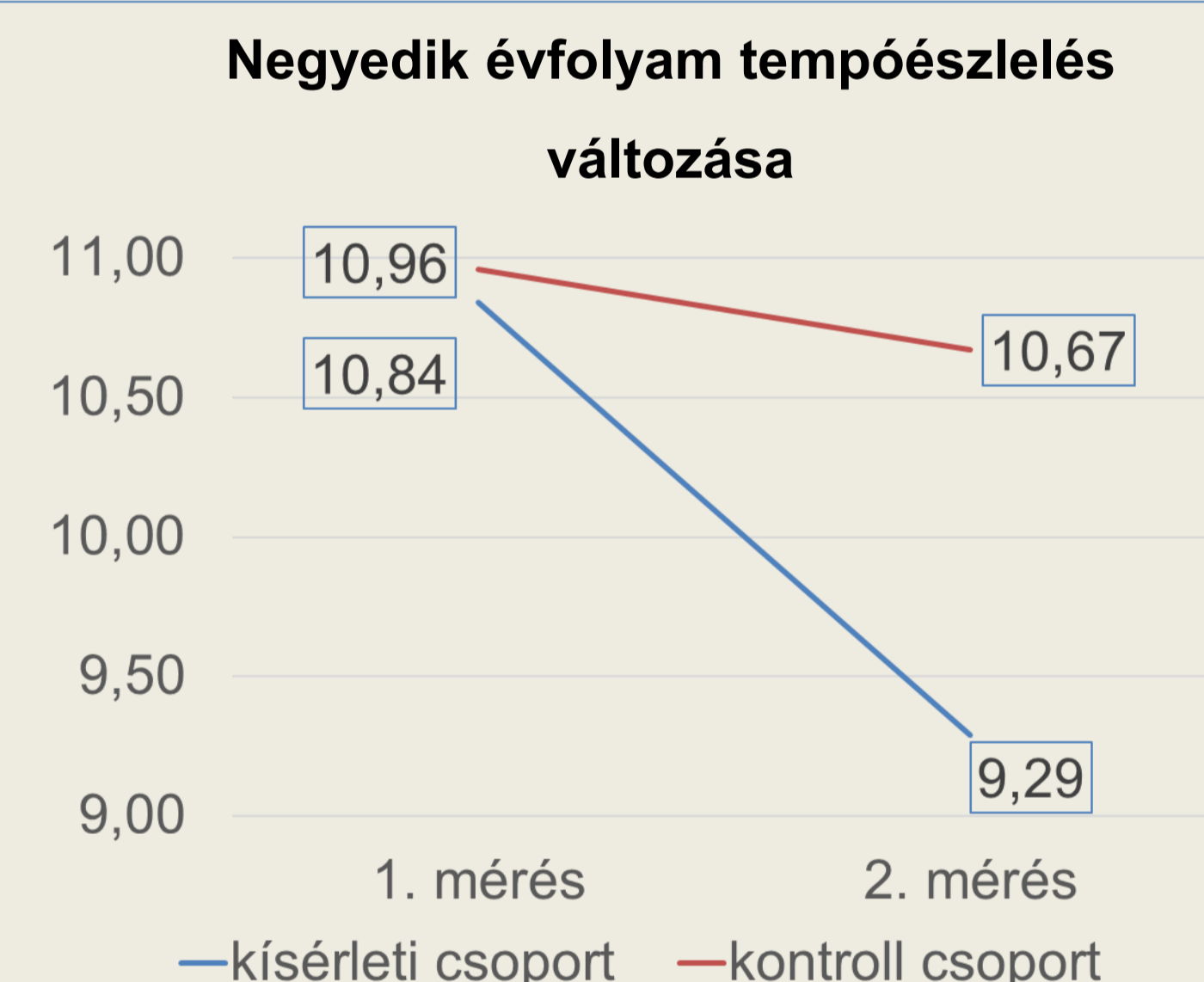
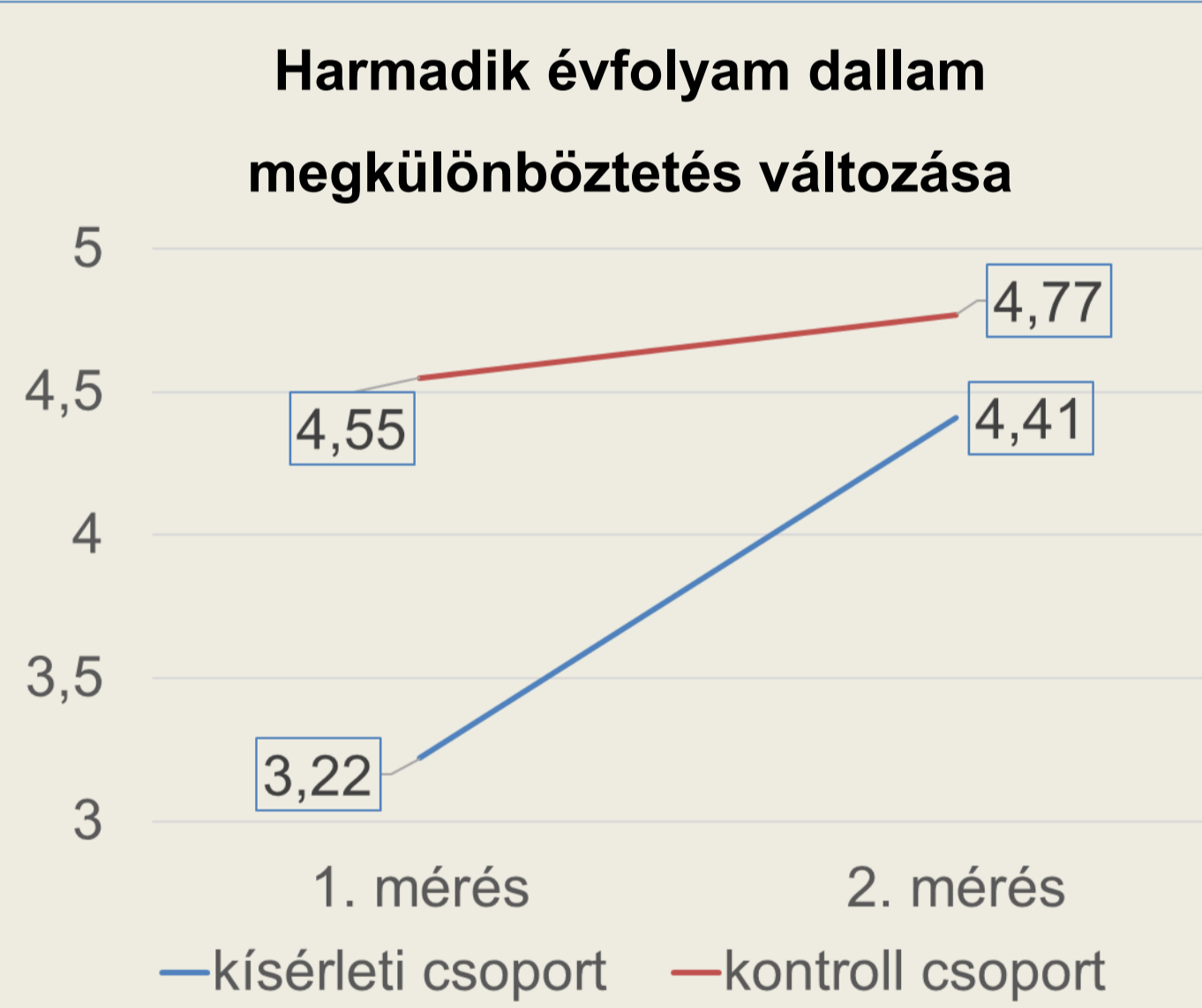
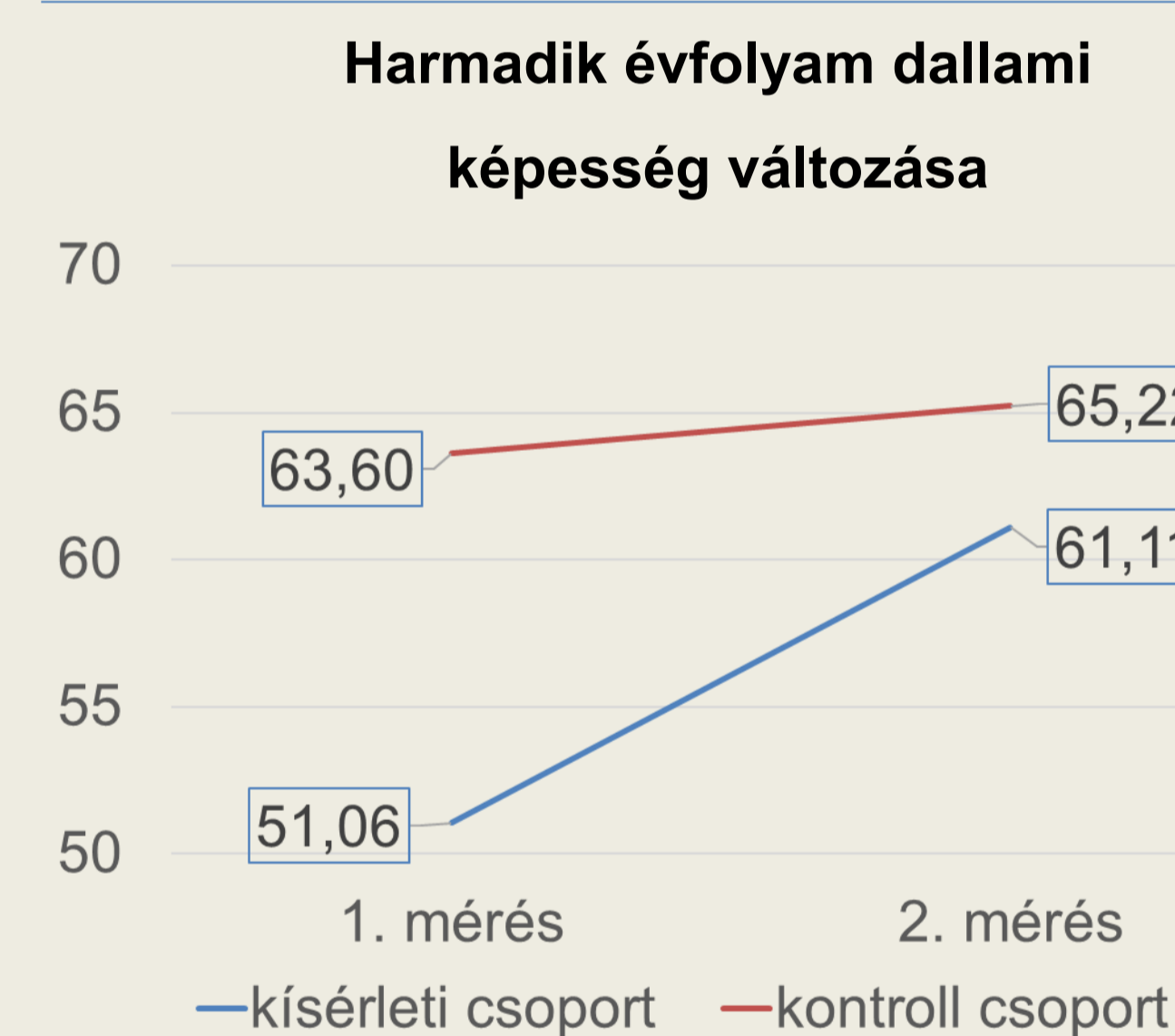
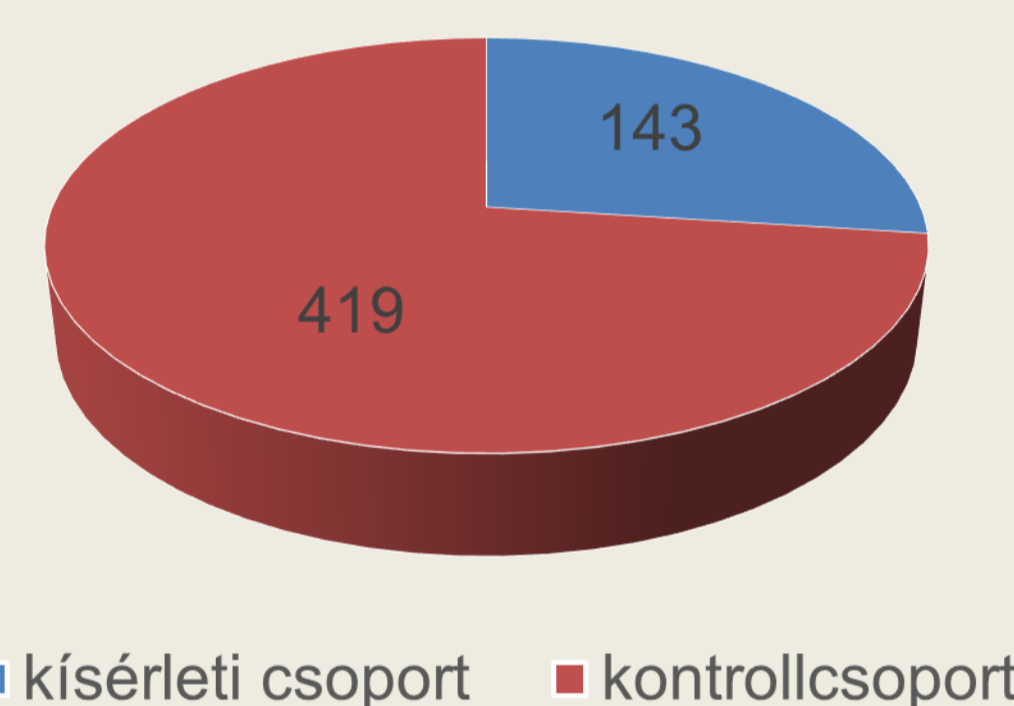
megszokott tanmenetük alapján haladtak. A mérésekre a 2018/2019-es tanév második félévében került sor országos mintán. Az alapsokaságot általános iskolai diákság 3. és 4. évfolyama, valamint a 6. és 7. évfolyama alkotta ($N = 562$). A kutatásban résztvevők zenei képességeit az általunk – erre a kutatásra kifejlesztett – online teszt kitöltésével mértük fel. A kutatás kezdetekor az online mérőeszköz kitöltésével – egy úgynevezett előtesztelés alkalmával – mértük fel a tesztalanyok zenei képességeit, majd a kísérleti időszak végén a mérőeszköz újbóli kitöltésével, azaz utótesztelést állapítottunk meg a zenei képességek változását. A teszt kitöltése kevesebb mint 45 percet vett igénybe minden tesztalany számára, tehát egy tanóra elegendőnek bizonyult.

A mérőeszköz

Olyan mérőmódszerre volt szükségünk, amely képes vizsgálni a zenei fejlődés szintjeit a kutatás populációjának megfelelő korosztályában, függetlenül az előképzettségtől és az előzetes ismeretektől. Egyik legfontosabb szempont a könnyű hozzáférhetőség és használhatóság. Ebből következett, hogy a mérőeszközünknek online felületet hoztunk létre, amely által megvalósítható az imént említett célkitűzésünk. Tesztünk során nem voltunk kíváncsiak a tantárgyi tudásra, csupán a zenei képességekre. Mivel az eddig összegyűjtött tudásanyag alapján kirajzolódott, hogy a két koncepció között nagyobb átfedés található, mint ahogyan arról a szakirodalmi példák számot adnak, ezért nem csak a ritmussal kapcsolatos képességterületek felmérését tartalmazza tesztünk.

A mérési területeket: *hangmagasság megkülönböztetés, dallam megkülönböztetés, ritmus megkülönböztetés és tempóészlelés* a ma is használatos zeneiadottság-tesztek feladattípusai alapján határozzuk meg. Továbbá a ritmus megkülönböztetés és a tempóészlelés alteszteken elért pontok összegzésre kerültek egy új skálában, amelyet ritmikai képességekként határoztunk meg. A hangmagasság megkülönböztetés és a dallam megkülönböztetés altesztek számára is új skálát alkottunk, amelyet dallami képességek skálának neveztünk el.

A minta eloszlása

Az eredmények bemutatása

A kutatás eredményeit összefoglalva a képességváltozás vegyesen alakult az egyes évfolyamokon az eltelt idő függvényében. Szignifikáns interakciót a két csoport között három alteszt esetén találtunk két különböző évfolyamon. A harmadikosaok dallami képessége ($p = .029$) javult, valamint a hangmagasság megkülönböztetés alteszten érték el szignifikánsan magasabb pontátlagot a két mérés eredményeit összehasonlítva ($p = .041$). Mivel az általunk létrehozott dallami képesség a hangmagasság megkülönböztetés és a dallam megkülönböztetés alszállát együttes értéke, így feltételezzük, hogy a dallami képesség szignifikáns interakcióját nagy részben a hangmagasság megkülönböztetésen elért eredmények határozzák meg. A negyedik évfolyamosoknál a tempóészlelés alszállát jelentkezett szignifikáns különbség a két csoport eredményeit összehasonlítva, viszont nem várt eredmény, hogy a teljesítményváltozás mindkét csoportot illetően csökkenő tendenciát mutat. Összesen 24 vizsgálatból tehát csak három esetben kaptunk szignifikáns interakciókat, és a vizsgálatok alapján körülbelül fele-fele arányban számolhattunk be a teljesítmény növekedéséről, illetve csökkenéséről. Az ábrákat összevetve megállapíthatjuk, hogy az alsó tagozaton túlsúlyban vannak azok a mérések, amelyek eredménye javulásról ad számot. A ritmus megkülönböztetés képességterület harmadik és negyedik évfolyamon is pozitív irányban változott, tehát az Orff koncepció az alsó tagozatos ritmikai fejlesztés szempontjából célba ért. Ezzel ellentétben a felső tagozaton a teljesítményromlás a jellemzőbb. Érdekes eredmény, hogy a kísérleti csoport 20 esetben alacsonyabb pontátlagot ért el az első tesztelés alkalmával, és a második tesztelésen mindössze csak két alszállát (harmadik évfolyam: ritmus megkülönböztetés és negyedik évfolyam: dallam megkülönböztetés) sikerült magasabb pontszámot elérni a kontroll csoporthoz képest. Ennek lehetséges okait a későbbiekben kívánjuk feltárni regressziós modell segítségével.

Keresztmetszeti vizsgálatként elemezve a képességmérés eredményeit arra a megállapításra jutunk, hogy az azonos képességterületeket figyelembe véve megfigyelhető, hogy az idősebbek magasabb pontátlagról indultak. Ennek érzékeltetéséhez táblázatot hoztunk létre, amely a kontroll csoportot ($N = 445$) alkotó tanulók eredményei tartalmazza.

	Dallami képesség	Ritmikai képesség	Hangmagasság megkül.	Dallam megkül.	Ritmus megkül.	Tempóészlelés
3. évf.	63,60	64,71	4,55	8,71	6,41	10,67
4. évf.	64,12	65,49	4,50	8,96	6,37	10,96
6. évf.	71,36	69,53	5,14	9,97	6,87	11,49
7. évf.	71,86	69,27	5,16	9,81	7,01	11,22

A táblázat alapján jól látható, hogy az átlagpontszámok emelkedése minden oszlopban közel szabályos. Így megállapíthatjuk, hogy a képességmérés eredményeit keresztmetszeti aspektusból vizsgálva a szakirodalomban található eddig megállapítások, azaz a kor és a képességfejlődés párhuzamos előrehaladása igazolást nyert saját kutatásunk által is.

Összegzés

Kutatásunkban a zenei képességfejlődést klasszikus kísérleti elrendezésben vizsgáltuk meg általános iskolai tanulók körében. A kontroll csoport a megszokott ének-zenei órai tanmenet szerint haladtak a félév során, míg a kísérleti csoport számára az Orff koncepció módszertanára épülő képességfejlesztő gyakorlatokkal bővült a tanórák anyaga.

A képességváltozás vegyesen alakult az egyes évfolyamok szerint. Szignifikáns interakciót a két csoport között három alteszt esetén találtunk, mind a három alkalommal az alsó tagozatos osztályokban. Ebből kétszer a teljesítmény növekedését láthattuk, egy esetben viszont a teljesítmény romlását tapasztaltuk. A méréseink alapján megállapíthatjuk, hogy alsó tagozaton túlsúlyban az eredmények javulásáról beszélhetünk az átlagpontszámok tekintetében. Kutatásunk az Orff koncepció sikerességéről ad számot a ritmus megkülönböztetésre vonatkozóan, mivel a harmadik és a negyedik évfolyamon is pozitív változást tapasztaltunk ezen a területen.